

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертационен труд на тема

ОЦЕНКА РАЗБИРАЕМОСТТА НА РЕЧТА ПРИ ЛИЦА С ПРИДОБИТА ДИЗАРТРИЯ

За придобиване на степен „доктор“ по логопедия с професионално
направление 7.4. Обществено здраве

Дисертант: Радостина Георгиева Костова

Научен ръководител: доц. д-р Миглена Симонска-Цацова

Рецензент: проф. д-р Виолета Боянова

Представения за рецензиране дисертационен труд е разположен върху обем от 150 страници и съдържа следните основни глави-литературен обзор , организация на изследването, резултати и анализ на получените резултати от научното изследване ,заключение, изводи и препоръки, приноси, библиография и приложения. Библиографията включва 174 автори , от които 29 на кирилица и 145- на латиница. Тезите, получените резултати и анализи са онагледени с 30 таблици и 34 диаграми. По своята структура работата отговаря на всички формални изисквания за дисертационен труд.

Актуалност на проблема: Независимо, че разпространението на дизартрията е твърде постоянно като процент от общата популация /според данни от епидемиологични проучвания у нас около 0,9% /, изследвания с логопедична насоченост са малко. Обикновено тази говорна патология е обект на изучаване от медицински специалисти, в частност невролози, които поставят акцент върху диагностиката и лекарствената терапия. Специфичната логопедична диагностика на конкретните артикулаторни и прозодични нарушения, тяхната характеристика, динамика в хода на терапията не са изследвани достатъчно задълбочено и с приноси към логопедичната практика. У нас публикациите на тази тематика са твърде малко и с ограничено приложение. Изследвания върху разбираемостта на говора при пациенти с дизартрия няма , а това е от изключително значение както за

диагностиката, така и за адекватна логопедична терапия. Ето защо считам, че актуалността на предложения дисертационен труд е несъмнена.

Теоретична рамка на проблема : Представения литературен обзор запознава накратко с историята на понятието „дизартрия“, различните школи за класифициране и определяне на маркерите за видовете дизартрия.

Дисертантката е представила редица изследователи които са основополагащи в изучаването на тази патология- от руската школа Винарская, от западноевропейската Акцентът обаче е в анализ на съвременните схващания и автори по темата дизартрия. Направен а е прецизна характеристика на общата и в частност на речевата патология при различните дизартрии , както и възможните етиопатогенетични фактори за появата им. Дисертантката използва някои нови, не толкова популярни за българската научна общност термини като „флацидна „ дизартрия, вместо булбарна, както и горен и долен неврон , вместо централен двигателен и периферен двигателен неврон. Това го отбелязвам не като забележка , а като уточняване , тъй като на стр. 21 ,23 и 26 в заглавието на таблиците е маркирана един вид дизартрична симптоматика, а като подзаглавие и в трите случаи е отбелязана флацидна дизартрия. Предполагам ,че това е техническа грешка. Още в аспекта на уточняване са пропуснати две много рядко срещани дизартрии - мезенцефално-диенцефална дизартрия, наречена още дизартричен мутизъм, появяваща се при увреди /най-често туморни/ в областта на междинния и среден мозък от мозъчния ствол. Има още една дизартрия с твърде екзотично наименование „дизартрия на скачащите хора“ – открита е у индивиди на 17 фамилии в Русия и Канада .Предполага се ,че се касае за генетичен проблем, който се изразява в епизоди на дизартричен говор, съчетан с хиперкинетична активност.

В литературния обзор прави много приятно впечатление паралелното разглеждане на симптоматиката при дихотомията дизартрия/речева апраксия. Би могло обаче по същия начин да се направи диференциално проследяване на друга двойка говорни патологии, които твърде често са диагностичен проблем за логопедите – полиморфна дислалия /дизартрия.

Във втората част на теоретичния обзор тематиката се центрира върху диагностиката на дизартрията- отделни елементи от цялостния процес, в

частност използването на концепта „разбираемост на говора“ на пациентите с дизартрия. Представени са отделните етапи от диагностичния процес ,както и факторите ,които повлияват разбираемостта на говора у пациента. Акцентът е поставен върху видовете дизартрия , но тежестта на заболяването също е важен фактор при оценка на този елемент „разбираемост на говора“. В цялото доста подробно и задълбочено изследване, степента на тежест на дизартричната симптоматика е неглижирана.

Литературният обзор има още две важни и много добре развити теми. Най-напред дисертантката е направила обстоен обзор на изследванията върху разбираемостта на говора у пациенти с дизартрия както и методите за проучване на този елемент от патологичната симптоматика. На стр..... тя представя в табличен вид 18 различни методически похвати и начини на оценка разбираемостта на говора – за думи, за изречения, за разговор на също толкова автори или авторски колективи. За целта на своята разработка тя избира -Frenchay Dysarthria Assessment -Second edition /FDA-2/ на Памела Ендербри и Ребека Палмър както и Assessment to Intelligibility of Dysarthric Speech /AIDS/. Прави обаче впечатление, че в основните маркери за логопедичната диагностика на тези автори / стр.54/ липсва оценка на артикулацията и промяната на гласа – на практика тъкмо логопедичната част от диагностичния процес се състои в изследване на гласа, артикулацията и дишането! Въпреки това обаче в анализ на получените резултати дисертантката е включила оценка на гласа , с което много адекватно компенсира този пропуск на авторите на теста.

На второ място в литературния обзор Костова прави обстоен анализ на статистическите методи за обработка на получените резултати. Тук тя демонстрира много задълбочени познания относно тази по същество математическа страна на дисертационния труд. Тя използва сравнително малко познати методи у нас на Ман-Уитни и Крушке-Jolis за еднофакторен дисперсионен анализ

Дизайн на експерименталното проучване :

Втората глава на дисертацията е описание на организацията на изследователския процес. Целта е постулирана кратко и ясно. Хипотезите са две- нулева и основна ,в която се предполага ,че разбираемостта на говора

ще зависи от вида на дизартрията. Струва ме се обаче, че би могло да се прибави още едно хипотетично предположение – разбираемостта на говора зависи от тежестта на дизартричната симптоматика. Задачите са формулирани адекватно на поставената цел като освен това са добре структурирани и обхващат всички елементи на проучването. Подбрения методически комплекс напълно съответства на целите на изследването /с тази малка забележка маркирана по-горе/. Изследвания контингент е напълно достатъчен и дава възможност за събиране, обработка и анализ на голямо количество специфичен материал от патологичната симптоматика при дизартрия. Много добра идея, която дисертантката реализира е оценката на отделните елементи на говорния процес да се извършва от 4 отделни оценителя. На практика почти всички оценки са субективни по своя характер и тъкмо по този начин се тушира възможността за случайни грешки. Интересно е обаче по какви критерии, как точно е оценяването на дишането – в покой и при говорене-какви са елементите, които после се трансформират в цифрови показатели – брой вдишвания, плавност на дишането или някакъв друг показател ?

В тази част на дисертационния труд имам само една забележка- защо към различните по етиопатогенетичен признак дизартрии – спастична /увреден е централния двигателен неврон/ , флацидна / увредени са булбарните черепно-мозъчни нерви/, атаксична / увредата е в малкия мозък/ , атетоидна /увредата е преди всичко в опашатото ядро от базалните ганглии/ авторката включва в експерименталното проучване смесена дизартрия? Най-напред трябва да отбележа ,че смесената дизартрия е характерна за пациенти с ДЦП, а това означава ,че е твърде малко вероятно това да е придобита дизартрия. Възможно е ,разбира се ,увреждащия фактор да е засегнал комплексно посочените мозъчни структури . На второ място обаче, смесената дизартрия има симптоматика характерна за някои от останалите изследвани вида , а това от своя страна води до не съвсем коректни резултати.

Анализ на получените резултати:

Тази основна част на дисертацията авторката разделя на три части – - сравнителен анализ на данни от изследвания на артикулаторните органи на пациентите;

-анализ на данните от тестовете за разбираемост на говора на ниво думи, изречения и разговор ;

- сравнителен анализ на данните от изследване на разбираемостта на говора при видовете дизартрии.

Този подход е разумен и много илюстративен за данните от изследването. Дисертантката е направила обстоен и подробен преглед на рефлексната дейност -кашляне, гълтане и саливация ,където правят впечатление две неща:

- Сравнително еднаквите стойности за отделните показатели маркирани от петимата оценители;
- Постоянните / при трите рефлексни дейности / ниски стойности на смесената дизартрия.

При анализа на данните от дишането /стр.77 / е използван термин „плитка“ респирация , което не е уместно за научен труд, но анализът е разумен и добре обоснован. Анализирани са подробно данни от изследване на двигателната активност на устните, мекото небце и езика. Навсякъде се откроява смесената дизартрия, при която подвижността е статистически значимо намалена в сравнение с останалите. Освен това прави впечатление ,че атактичната форма има сравнително добри двигателни възможности на изследваните елементи на говорната продукция. Тук бих искала да отбележа, е съвсем правилно е включено изследване на гласа като част от логопедичната диагностика, но е отбелязано като оценка на ларинкса!? Ларинкса се изследва от оториноларинголози , а логопедичната диагностика се свежда до оценка на гласовите възможности – сила, височина ,тембър , назалност и др. Въобще в това отношение има сравнително често смесване на понятията – напр. стр.71 докторантката заявява , че логопедичната диагноза има за задача да се определи мястото на засягане в НС! Това не във възможностите на специалиста по логопедия- той може само да предположи къде евентуално е увредата. Логопедичната диагноза има за задача да определи параметрите на увредената вербална комуникация и да направи оценка на артикулацията, респирацията, гласообразуването и плавността на говора.

Във втората част на тази глава е направен анализ на разбираемостта на говора при различните дизартрии. Тук авторката е представила резултатите от изследване на равнището на думи / 10 предварително подготвени думи и приложени при всички изследвани лица/ , равнище на изречения и най-вече на равнище разговор. Установява се, че разговорът е най-трудна елемент от комуникацията както за лицето с дизартрия /говорител/, така и за слушателя ,който трябва да оцени разбираемостта на чутото. На практика това е всъщност новият подход при диагностициране на дизартрията, който има не само теоретично ,но и значително практическо приложение при структуриране на терапевтичната програма.

В третата част от анализа на собствените резултати дисертантката е направила сравнително проучване и статистически анализ на разбираемостта на говора при различните видове дизартрии. Много добро хрумване е сравняването по двойки – например смесена дизартрия с атактична, флацидна – с атетоидна и т.н. На стр. 103 има представена много пространна и подробна таблица с данните от изследването, чрез която се илюстрира разликите и статистическата значимост на получените резултати. Отново смесената дизартрия е с най-ниски стойности т.е. най-труден за разбиране говор, а атактичната – с най-високи. Тъкмо тази част от изследването има значителна научна стойност, направена е за първи път у нас и е един от важните приноси моменти на дисертацията .

В последната глава са представени изводите и препоръките от направеното проучване. Първи и втори извод на практика могат да се обобщят , защото те потвърждават едно и също нещо. Третия извод е разумен , но би било добре да се потвърди с конкретна данна от изследването. Петият извод е ненужен, защото чрез него се потвърждава една христоматийна истина – това не е новост. Последните два извода са всъщност основата на приносите моменти на дисертацията. Те са подкрепени с реалните данни от изследването адекватната статистическа обработка.

Приносите на тази дисертация могат да се разгледат в три аспекта- от една страна за първи път у нас се изследва един важен елемент от говорната продукция при пациенти с дизартрия – разбираемост на говора. На второ

място резултатите от изследването показват ,че това може да бъдат надеждни маркери за диференциране на видовете дизартрия. На трето място методиката за установяване разбираемостта на говора, приложена за първи път у нас , е основа за разработване на правилна и ефективна терапевтична програма.

Няколко думи за дисертанта: Не познавам лично г-жа Костова. Според представената автобиографични справка тя е завършила средното си образование в гр. Брезник, а висшето – степен бакалавър и магистър по логопедия в ЮЗУ Неофит Рилски –Благоевград. Известно време работи в център за подпомагане на лица със слухови затруднения ,където преминава курс за настройване на слухови апарати. Владее отлично английски език има много добри организаторски умения и добра комуникативност. От 2018 г. е асистент в ЮЗУ- катедра по логопедия ,където води практическото обучение на студентите. Има три самостоятелни публикации във връзка с темата на дисертацията.

Заклучение: Представения дисертационен труд разработва тема, чиято актуалност е несъмнена. Литературния обзор е богат , написан на много добър език и стил. Целта е ясна, поставените задачи и хипотези са разработени адекватно и доказани в хода на проучването . Приносите са както теоретични, така и с пряко практическо приложение. Дисертантката е показала своя афинитет за работа с лица с комуникативни нарушения и възможности за научна работа. Всичко това ми дава основание да оценя положително представената разработка и да препоръчам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на Радостина Костова научната степен „доктор“.

8.01.2021 г.

Рецензент: проф. д-р В.Боянова

